

Türk Hukukunda Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu¹

Dr. M. Yasin Aslan*

Özet

Tüzel kişilerin hukuki ve mali sorumluluklarının yanı sıra, ceza sorumluluklarına da yer vermek toplumsal bir gerekliliktir. Ancak tüzel kişilerin suç faili sayılıp sayılmaması ve işlenen bir suçtan dolayı bunlar hakkında bir yaptırıma hükmedilmesi birbirinden ayrı hususlardır. Ceza hukukunun bazı temel ilkeleri göz önüne alındığında, tüzel kişilerin ceza sorumluluğu hususu doktrinde tartışmalıdır. Bu sebeple, tüzel kişilerin ceza sorumluluğunu, lehinde ve aleyhinde görüşler ile birlikte ele alıp incelemekte yarar bulunmaktadır. Tüzel kişi hakkında bazı yaptırımların uygulanması mümkündür. Ancak bu yaptırımlar suç ve cezaların şahsiliği ilkesine aykırı düşmemeli, bu yaptırımların uygulanması tehdidi tüzel kişi organlarını faaliyetlerinde hukuka uygun davranmaya sevk edecek bir nitelik taşımalıdır.

Anahtar Kelimeler: *Tüzel kişi, ceza sorumluluğu, ceza hukuku, suç, ticaret ortaklıkları.*

Synopsis

It is necessary for public to enact provisions on criminal liability of corporate bodies as well as their legal and fiscal responsibilities. However, corporate bodies' being a criminal of an offense is different from enforcement of a sentence against them. Regarding basic principles of criminal law, there is debate on criminal liability of corporate bodies. For this reason, it is helpful to explain criminal liability of corporate bodies both from the positive and negative perspectives. It is possible to impose sanctions on corporate bodies, but this enforcement should not violate the principle of individual criminal responsibility, on the other hand, this enforcement threat should help corporate bodies obey the law in their activities.

Keywords: *Corporate body, criminal liability, criminal law, offense, corporations.*

---

* Askeri Hâkim Yarbay, Afganistan-ISAF Kabil Bölge Komutanlığı Adli Müşaviri.

1 Makalede yayımlanan görüş ve düşünceler tamamen yazarın kişisel görüş ve düşüncelerini yansıtmakta, hiçbir şekilde Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüş ve düşüncelerini yansıtmamaktadır.

Giriş

Gerek Anayasanın 38'inci ve gerekse Türk Ceza Kanunu (TCK)'nun² 20'nci maddelerinde düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi günümüz ceza hukukunun temel kurallarından birisini oluşturmaktadır. Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi gereğince, kişi ancak kendi filinden dolayı sorumlu tutulabilir. Kendi işlemediği ve başkalarının işlediği suça iştirak etmedikçe, ceza sorumluluğunun bulunduğu söylenemez. Bu sebeple, tüzel kişilerin ceza sorumluluğu hususunun, ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi kapsamında ele alınması gerekmektedir.

Suç ve ceza hukukun özünü ilgili kavramlardır.³ Suç, hukuk kurallarının yasakladığı ve yapılması veya yapılmamasına cezai yaptırım bağladığı eylem olarak tanımlanmaktadır. Ceza; suç sayılan eylemleri gerçekleştirerek yasaları ihlal eden kişilere ceza mahkemeleri tarafından, özel bazı yargılama yöntemleri uygulanarak verilen ve yerine getirilmesi de yine bazı özellikler gösteren yaptırımdır.⁴ Suçluluk ise, zamana ve mekâna bağlı olarak değişkenlik gösteren, öncesi ve sonrasız nitelikte, toplumsal bir olgu ve sorundur.⁵

Toplumsal yapıdaki değişme ve gelişmeler, var olan suçlara yenilerinin eklenmesine yol açmakta, giderek karmaşıklaşan ilişkiler yeni suç tiplerine de beraberinde getirmektedir. Bu durum, yasa koyucuları suçlulukla mücadelede yeni ve etkili önlemler almaya sevk etmekte, yasa değişiklikleri yoluyla yeni suç tipleri ihdas edildiği gibi, var olan suçlar için öngörülen cezalarda artırımına gidilmektedir. Bazen de ceza sorumluluğunun kapsamı genişletilerek, istisnai olarak, suçluluğun önlenmesi ve toplumun suç sayılan eylemlerden korunması amacıyla, kusura dayanmayan objektif sorumluluğun kabul edilmesi, dikkat ve özen gösterme yükümlülüğünün ihlalinin ceza sorumluluğuna bağlanması ve tüzel kişilerin belli bazı koşullarda ve belli bazı suçlar için ceza sorumluluğuna dahil edilmesi gibi müesseseler ceza hukuku sistemine dahil edilmektedir.⁶

Suçun işlenmesini önlemek ve toplumu suçlu eylemlerden korumak amacıyla yapılan bütün bu düzenlemeler ve getirilen önlemler, objektif adaletin gerektirdiği daha büyük, kapsamlı ve geniş bir çıkarı korumak için, daha küçük ve daha az önem taşıyan bir çıkarın feda edilmesi prensibine aykırı düşmemektedir.⁷ Temel hak ve özgürlükler ile toplum düzeni ve hukuka güven arasındaki dengeyi de bozmamaktadır. Her ne kadar getirilen bu düzenlemeler, ceza hukuku bakımından var olan kuramların zorlanması ve bir ölçüde göz ardı edilmesi sonucunu doğurabilecek bir nitelik taşımakta ise de, suçlara verilecek ceza adil

2 Metin için bakınız; 12.10.2004 tarih ve 25611 sayılı Resmi Gazete.

3 Yücel T. Yücel, *Suç ve Ceza Anatomisi*, Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası, 1973, s. 11.

4 Ejder, Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Ankara: Seçkin Kitapevi, 1985, s. 134, 665.

5 Yücel, s. 11.

6 *Ibid.*, s. 5.

7 Mustafa Reşit Belgesay, *Ceza ve Hukuk Mesuliyeti (Prensipeler ve Tatbikat)*, İstanbul: Fakülter Matbaası, 1953, s. 48.

ve haklı olduğu sürece, yine de savunulabilir nitelik taşıyacaktır. Aksi takdirde, ceza hukukun amacı olan toplumun korunması ve gelişmesi sağlanamayacaktır.⁸ Burada önemle vurgulanması gereken husus, söz konusu düzenleme ve önlemlerin ceza hukukunun dayandığı kuramlarla taban tabana zıt olmamasının son derece önemli olduğudur.

Suç ve ceza politikası gereği olarak ancak gerçek kişiler suç faili olabilir ve sadece gerçek kişiler hakkında ceza yaptırımına hükmedilebilir. Bu husus Anayasada güvence altına alınan ceza sorumluluğunun şahsiliği kuralının bir gereğidir (Anayasa m. 38). Diğer yandan, işlenen bir suç sebebiyle tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri niteliğinde yatırımlara hükmedilmesi mümkün bulunmaktadır.⁹ Çalışmamızda; çağımızda özellikle ekonomik ve terör saikiyle işlenen suç tipleri için, belirli bazı koşullarda söz konusu olan tüzel kişilerin ceza sorumluluğu, konu hakkında ileri sürülen görüşler bir arada irdelenmek suretiyle açıklanmaktadır.

I- Tüzel Kişi Kavramı

Toplumsal hayatın beraberinde getirdiği çeşitli gereksinimlerin giderilebilmesinde bireylerin çoğu kez tek başlarına yetersiz kaldıkları görülmektedir. Özellikle büyük amaçların gerçekleştirilebilmesinin tek bir kişinin olanaklarını veya en azından yaşam süresini aşması, insanları güçlerini sürekli olarak birleştirmelerine bir araya gelip örgütlenmelerine sevk etmiş ve bu sayede, kurumlaşma bir toplumsal olgu olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Kurumlaşma olgusu ile birlikte, bireylerin dağınık güçlerini bir araya toplayan, onları koruyan, faaliyet alanlarını genişleten ve insanların tek başlarına gerçekleştiremeyecekleri birey-üstü amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik kişi veya mal topluluğu biçiminde tanımlanabilecek olan amaç birlikleri de zaman içerisinde toplum düzeninde görünmeye başlamıştır. Hukuk sistemleri tarafından, kişi veya mal topluluğu biçimindeki bu amaç birliklerine giderek “kişilik” tanınması ile birlikte, insanlardan oluşan gerçek kişilerin yanı sıra, ikinci bir kişi grubu olarak da tüzel kişiler hukuk düzeni içerisindeki yerlerini almışlardır.¹⁰

Günümüzde hukukun kişi olarak tanıdığı ve kişilik ile donattığı tüzel kişilerin hak ehliyetine sahip oldukları hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Tüzel kişiler, bu kapsamda, hak edinmeye ve borç üstlenmeye ehil oldukları gibi, hak ehliyetine sahip kişiler olarak, mal varlığı haklarına, şahıs varlığı haklarına, kişilik haklarına ve hatta taraf olma ve dava ehliyetine dahi sahiptirler. Tüzel kişi-

8 Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku*, Ankara: Savaş Yayınevi, 1998, s. 6.

9 İzzet, Özgenç, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)*, İkinci Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005, s. 279.

10 Ergün, Özsunay, *Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler (Tüzel Kişilerin Genel Teorisi-Dernekler-Vakıflar)*, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, İstanbul: İÜHF Yayınları No.: 549, 1982, s. 3-8. “Tüzel kişiler” yerine, “hükmi şahıslar”, “manevi kişiler” ve “hukuki kişiler” gibi kavram ve terimler de kullanılmaktadır.

ler, Anayasada yer alan temel hak ve özgürlükler arasından, nitelikleri ile bağdaşan hak ve özgürlüklerden de yararlanabilmektedirler.¹¹

Ancak, tüzel kişilerin hak ehliyetlerine bazı sınırlandırmalar getirmiş bulunmaktadır. Öncelikle, fizyolojik varlığı ve yaradılışı gereğince, sadece insana özgü olan bir takım hakları edinmeye tüzel kişiler ehil değildirler. Ayrıca, tüzel kişilerin hak ehliyeti, tüzel kişinin tüzük, ortaklık sözleşmesi, vakıf senedi gibi, kuruluş statüsünde belirtilen amaç ile sınırlıdır.¹² Bunun anlamı, tüzel kişinin, statüsünde belirtilmeyen bir konuda yapılan işlem için, tüzel kişinin ehliyetsiz sayılacağı ve bu işlemin tüzel kişiyi bağlamayacağıdır.

Fiil ehliyeti, bir kimsenin kendi fiiliyle haklar edinmek ve borçlar üstlenmek ehliyeti olduğuna göre, fiil ehliyeti içerisinde hukuki işlem yapma ehliyeti ve hukuka aykırı fiillerden sorumluluk ehliyeti (isnat yeteneği) birlikte yer almaktadır. Tüzel kişilerin fiil ehliyeti her iki ehliyeti birden kapsamaktadır. Ancak, gerçek kişilerden farklı olarak, tüzel kişiler fiil ehliyetini yasalarda ve kuruluş statülerinde belirtilen zorunlu organlara sahip olmaları anından itibaren kazanırlar ve ancak bu organları eliyle kullanırlar. Tüzel kişinin organları ise, tüzel kişinin fonksiyonlarını yasalara ve kuruluş statüsüne göre, bağımsız olarak yerine getirmek üzere seçilen veya atanmış ya da kendisine bu fonksiyonları bağımsız bir şekilde yerine getirme yetkisi fiilen veya dışarıdan belli olacak şekilde verilen kişi veya kişi gruplarıdır. Tüzel kişinin organları; “genel kurul” gibi, tüzel kişinin davranış biçimi belirleyen ve tüzel kişinin iç varlığına ilişkin kararlar alan karar organları ve “yönetim kurulu” gibi, tüzel kişinin işlerini yapan ve kararlarını yerine getiren yürütme organları ile “denetleme kurulu” gibi, yürütme organını, karar organı adına denetleyen denetim organı olarak sınıflandırılabilir. Bir başka açıdan ise, tüzel kişinin organları, organın dış ilişkilerdeki durumuna göre; “iç ilişkilerde görev üstlenen iç organlar” ve “dış ilişkilerde tüzel kişiyi temsil eden ve işlerini gören dış organlar” olarak da ikiye ayrılabilir.¹³

Tüzel kişiler, faaliyetlerini, esas itibarıyla, yürütme organları vasıtasıyla sürdürürler. Çoğu kez, yürütme organları tüzel kişiyi temsil etme yetkisine de sahiptirler. Tüzel kişi, kendi organlarını eylem ve işlemlerinden dolayı, Türk Medeni Kanununun (MK) 48’inci maddesi gereğince sorumlu kılınmıştır. Bu sorumluluk, hem

11 Tüzel kişiler, Anayasada yer alan “kanun önünde eşitlik” ilkesi (Anayasa m. 10) ile haberleşme, düşünce ve kanaat, düşünceyi açıklama ve yayma, bilim ve sanat, basın özgürlükleri (Anayasa m. 22, 25, 26, 27, 28), süreli ve süresiz yayın hakkı (Anayasa m. 29), kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma (Anayasa m. 31), cevap ve düzeltme hakkı (Anayasa m. 32), toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkı (Anayasa m. 34) mülkiyet hakkı (Anayasa m. 35), hak arama özgürlüğü (Anayasa m. 36), yasal hâkim güvencesinden (Anayasa m. 37) aynen yararlanma ve suç ve cezalara ilişkin olarak Anayasada öngörülen, özellikle suç ve cezaların kişisel olması esası gibi ilkelerin (Anayasa m. 38) kendisine uygulanmasını talep etme hakkına sahiptirler. *Ibid.*, s. 61-70.

12 Özellikle ticaret ortakları için büyük önem taşıyan bu ilke, “ultra vires,” “özellik” veya “ehliyet dışılık” ilkesi olarak da adlandırılmaktadır. *Ibid.*, s. 62.

13 *Ibid.*, s. 70-74.

hukuka aykırı işlemleri ve hem de haksız eylemleri kapsamaktadır. Bu durum, bir çeşit kusura dayanmayan (objektif) sorumluluk niteliğini taşımaktadır. Böylece, tüzel kişi ve tüzel kişileri oluşturan diğer gerçek kişilerin, ortaya çıkacak haksız eylemlerinde, her hangi bir iradeleri söz konusu olmasa dahi, ortaya çıkan zararı giderme yükümlülükleri söz konusu olmaktadır. Tüzel kişinin organları ise, kişisel kusurları ile sebebiyet verdikleri haksız eylemler için, tüzel kişinin yanı sıra, ayrıca sorumludurlar (MK m. 48). O halde, tüzel kişi ve haksız eylemi kusuru ile gerçekleştiren tüzel kişi organının, özel hukuk-borçlar hukuku bakımından bir zincirleme (müteselsil) sorumluluğunun bulunduğu söz edilebilir.

Tüzel kişi, kendi organlarının haksız eylemleri neticesinde ortaya çıkan zararı, aşağıda belirtilen koşulların varlığı durumunda gidermekle yükümlüdür.

1. Haksız eylem tüzel kişi organları tarafından yapılmış olmalıdır.
2. Haksız eylem tüzel kişi organının faaliyetleri çerçevesinde işlenmiş olmalıdır.
3. Tüzel kişi organı kusurlu olmalı ve bu organın eylemi de hukuka aykırı olmamalıdır.¹⁴

Tüzel kişiler, tabi tutuldukları hukuka ve işlevlerine göre de, “kamu hukuku tüzel kişileri” ve “özel hukuk tüzel kişileri” olmak üzere, iki ana gruba ayrılmaktadırlar.¹⁵ Kamu tüzel kişileri, varlıklarını ve örgütlerini, egemenlikten kaynaklanan yetkilerin kullanılması ve kamu hukuku kurallarına borçlu olan, görevleri bakımından kamu otoritesini temsil eden kamu idareleri ve kamu kurumlarından ibarettir. Özel hukuk tüzel kişileri ise, özel hukuk kurallarına göre kurulan ve kamu otoritesini temsil etmeyen tüzel kişilerdir.¹⁶ Özel hukuk tüzel kişileri de, izledikleri amaçlar bakımından, “kazanç paylaşma amacı güden ekonomik amaçlı özel hukuk tüzel kişileri” ve “kazanç paylaşma amacı gütmeyen, ekonomik amaç izlemeyen özel hukuk tüzel kişileri” olmak üzere, iki ana gruba ayrılırlar.¹⁷

Tüzel kişilerin “birey-üstü amaçları gerçekleştirmek, bireylerin dağınık kuvvetlerini bir araya getirmek, düşünce akımlarını örgütlemek, bireylerin hukukun ha-

14 *Ibid.*, s. 78-82.

15 Ayırım için bakınız *ibid.*, s. 32. Her ne kadar, tüzel kişilerin ceza sorumluluğunun kabul edilmesi gerektiğini ileri süren görüşler, devlet dışındaki kamu tüzel kişilerinin de, özellikle, çevreye karşı işlenen suçlarda, ceza sorumluluğuna sahip olmaları gerektiğini savunmakta iseler de, bu husus ayrı bir incelemenin konusunu oluşturacak kadar ayrı ve kapsamlıdır. Bizim bu çalışmamızda, inceleme konusu olarak, sadece özel hukuk tüzel kişilerinin ceza sorumluluğu ele alınmıştır. Bu sebeple, bundan önceki ve bunu izleyen paragraf ve başlıklarda bahsedilen tüzel kişi ifadesinin, özel hukuk tüzel kişilerini ifade edecek şekilde yorumlanması gerekmektedir.

16 Kamu idareleri, devlet ve kamu hizmeti gören diğer kamu tüzel kişilerinden; yerel yerinden yönetim kuruluşları olan belediyeler, il özel idareleri ve köyler gibi kuruluşlardan ibarettir. Kamu kurumları ise, belirli bazı kamu hizmetlerini yerine getirmek amacıyla, özel kanunlarla kurulmuş hizmet yerinden yönetim kuruluşu niteliğindeki kamu tüzel kişileridir. *Ibid.*, s. 32-35.

17 Türk Ticaret Kanununa göre kurulan ticari ortaklıkları, kazanç paylaşma amacı güden, ekonomik amaçlı özel hukuk tüzel kişileri iken, kazanç paylaşma gibi ekonomik bir amaç dışında ideal amaçlar için kişi veya mal toplulukları olarak kurulan dernek ve vakıflar ise, kazanç paylaşma amacı gütmeyen, ekonomik amaç izlemeyen özel hukuk tüzel kişilerine birer örnektir. *Ibid.*

yatı içerisindeki yerlerini ve grup çıkarlarını pekiştirmek, bazı kamu hizmetlerini üstlenip devlete yardımcı olmak” bakımından sayısız yararlarının bulunduğu açıktır.¹⁸ Ancak, buna rağmen tüzel kişiler, içlerinde bazı tehlikeleri gizlemeleri ve aşırı derecede güçlenmelerinin hem toplum ve hem de bireyler bakımından bazı tehlikeler yaratabilmesi gibi sebeplerle, bazı sakıncaları da beraberinde taşımaktadırlar. Toplu eylemlerin, bireylerin sorumluluk duygusunu kaldırabilmesi olasılığı, bireylerin büyük birlikler içerisinde bağımsızlık ve özgürlüklerini yitirmeleri ve örgütün robotu durumuna dönüşebilme riski söz konusu sakıncalar arasında sayılmaktadır. Bu sakıncaları sebebiyle, temel hak ve özgürlükler arasında yer alan “bir araya gelme” ve “örgütlenme” hak ve özgürlüğü, hukuksal bakımdan bazı kısıtlamalara tabi tutulabilmektedir.¹⁹ Bu sayede, kamu düzeni ile toplantı ve dernek kurma hak ve özgürlüğü arasında bir dengenin sağlanmasına çalışılmaktadır.

Günümüzde, ticaret ortaklıkları, kurumlaşmanın sağladığı avantajlardan büyük ölçüde yararlanmış ve ekonomik alanda büyük bir güce sahip olmuşlardır. Özellikle, ortaklıklar arasında gerçekleştirilen holding-şirketler grubu oluşumuna yönelik birleşme ve katılımlar gibi, “dikey” ve kartel ya da “joint-venture” (ortak girişim) anlaşmaları gibi “yatay” iş birlikleri sayesinde, bütün ekonomiyi denetim altına alma ve serbest rekabeti kısıtlama olanaklarına kavuşmuşlardır. Aynı sektör içerisinde yaşanan yoğun rekabet ise, kimi zaman firmaları, fikri ve sınai haklar, marka ve patent hakları, ticari sırlar gibi, daha ziyade gayri maddi haklar alanında, diğer firmalara karşı kendilerini avantajlı konuma getirecek bazı sonuçlar doğuran hukuka aykırı işlemler yapmaya ve haksız eylemler gerçekleştirmeye sevk edebilmektedir. Bu eylemlerin bir kısmı ceza kanunları açısından suç teşkil etmektedir. Kaldı ki, sanayi alanında faaliyet gösteren ortaklıklara ait işletmeler bazen maliyetlerini düşürmek amacıyla, gerekli koruyucu önlemleri almaktan kaçınmaları sonucunda, çevreye büyük zararlar vermekte ve Anayasanın 56’ncı maddesinde düzenlenen “çevre haklarını” da ihlal etmektedirler.²⁰

Bütün bunlara ek olarak, ticaret ortaklarında gözlemlenen anti demokratikleşmeye yönelik olarak ortaya çıkan bünye değişikliği, bir başka anlatımla, ortaklık yönetiminde en yüksek karar organı durumunda bulunan genel kurulların gittikçe güç kaybederek, ortaklığın yönetiminin gerçekte yönetim kurullarına veya bazı profesyonel yöneticilerin eline geçmesi ve denetim kurullarının da, yönetim kurulu ya da bu yöneticinin güdümünde kalarak, denetimi etkin bir şekilde yerine getirememeleri gibi bütün bu olgular, ticaret ortaklıklarında, zaten bu ortaklıkların yapıları ve nitelikleri gereği yabancıları oldukları “ahlak” kavramından giderek uzaklaşması ve bu ortaklıklarda ekonomik suçluluğun yaygınlaşması sonucunu

18 Centel, Nur, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul: 2001, s. 181.

19 *Ibid.*, s. 5-6.

20 Ersan Şen, *Çevre Ceza Hukuku (Ceza Hukuku Açısından Sağlıklı ve Düzenli Bir Çevrede Yaşama Hakkı)*, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları No:140, 1994, s. 140-141.

doğurmaktadır.²¹ Bu nedenle, büyük mal varlıklarına sahip olan, ancak sorumlulukları sadece özel hukukla, bazen de idari ve mali mevzuat açısından söz konusu olabilen, bu sorumluluğunu da sermayeleri ile sınırlı olduğu ticaret ortaklıklarının organlarının yaptıkları hukuka aykırı eylem ve işlemlerinden, ortaklıklarda payı bulunan birikim sahipleri, ortaklık çalışanları, tüketiciler ve ortaklığın ekonomik ilişkide bulunduğu üçüncü kişiler ve genel olarak da toplumun etkin bir şekilde korunması amacıyla, ayrıca ceza müeyyidelerine de tabi tutulması, ceza sorumluluklarının kabul edilmesi düşüncesi ortaya atılmış ve son otuz yıl içerisinde giderek artan biçimde kabul görmeye başlamıştır. Bunun sonucunda, ceza yasalarında giderek artan ölçüde, tüzel kişilerin ceza sorumluluklarını düzenleyen hükümlere yer verilmeye başlanmıştır.²²

Tüzel kişilerin hukuki ve mali sorumluluklarının yanı sıra ceza sorumluluklarına da yer vermek toplumsal bir gereklilik olmakla birlikte, özellikle ceza hukukunun bazı temel ilkelerine aykırı bir nitelik taşıması karşısında, bu durum, doktrinde oldukça büyük tartışmalara yol açmaktadır.²³ Bu sebeple, tüzel kişilerin ceza sorumluluğunu, lehinde ve aleyhinde görüşler ile birlikte ele alıp incelemekte yarar bulunmaktadır.

II -Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu

1. Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu Lehindeki Görüşler

Tüzel kişilerin niteliği hakkında ileri sürülen teorilerden, gerçeklik teorisinden hareket eden bu anlayışa göre, tüzel kişilerin kendilerini meydana getiren gerçek kişilerden ayrı bir irade ve kişilikleri bulunmaktadır. Tüzel kişinin iradesi organları, başka bir deyişle gerçek kişiler tarafından açıklanmakla birlikte, ortaya çıkan bu irade herhangi bir üyenin iradesi değil, üyelerin görüşme ve tartışmaları sonucunda ortaya çıkan ve bir tek üyeye izafe edilmeyecek olan kolektif nitelikteki bir irade, bir çoğunluk iradesidir. Medeni hukuk bakımından, hak ve fiil ehliyetlerine sahip olan ve bu itibarla, özel hukuk açısından hukuka aykırı eylem ve işlemlerinden dolayı isnat yeteneğine sahip olan tüzel kişilerin, nitelikleri ile bağdaşan bir takım suçların faili olabilmeleri hukuken mümkün olmalıdır.²⁴

21 Sahir Erman, *Şirketler Ceza Hukuku (Ticari Ceza Hukuku VII)*, İstanbul: İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, 1993, s. 1-4.

22 Ceza hukuku alanında yapılan çeşitli uluslar arası toplantılarda, tüzel kişilerin de belli bazı suçların faili sayılması ve para cezası ve yapılarına uygun diğer cezalara mahkûm edilmeleri gerektiği hususunda öneri niteliğinde kararlar alınmış, aksi takdirde, sadece organ sıfatını taşıyacak gerçek kişilerin, özellikle ekonomik ve mali suçlar ile çevre suçlarında cezalandırılmalarının, bu alandaki suçluluğu engelleyemeyeceği düşünceleri ileri sürülmüştür. Şen, s. 137-138. Günümüzde, özellikle, Anglo-Amerikan hukuk sisteminin uygulandığı İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak ve aralarında Kara Avrupası hukuk sistemine dâhil olan Fransa ve Hollanda gibi ülkeler de dâhil olmak üzere, birçok ülkenin ceza kanunlarında, tüzel kişilerin belirli bazı suçların faili sayılmaları ve bu suçlar nedeniyle haklarında yapılarına uygun cezaların verilmesine dair hükümler yer almaktadır.

23 Mehmet Emin Artuk,-Ahmet Gökçen, A. Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: 2002, s. 230.

24 Özsunay, s. 48-49. Söz konusu görüşlerin değerlendirilmesi için bakınız; Ayhan Önder, *Ceza*

Tüzel kişi, bağımsız iradesi ile kuruluş statüsünde belirlenmiş amacına ulaşmak amacıyla faaliyet gösterirken, hukuka aykırı nitelikte ve bazen de ceza hukuku açısından suç teşkil eden bazı işlemler yapılmasına karar verebilir ve bu kararını da yürütme organları aracılığıyla yerine getirebilecektir. Bu durumda, yürütme organını oluşturan gerçek kişiler, bir vasıta konumundadırlar ve işlenen suçun azmettiren tüzel kişi olmaktadır. Bu şekilde işlenin bir suçtan dolayı, organ olan gerçek kişilerin yanı sıra, tüzel kişi de niteliği ile bağdaşabilen para, müsadere, faaliyetten men ve kapatma cezalarına mahkûm edilebilmelidir.²⁵ Bu cezanın uygulanması, tüzel kişi ortağı veya üyesi olan diğer gerçek kişilerin kararın alınmasına katılmamış olsalar dahi, karar gereğini yerine getiren organların göreve getirilmeleri ve denetimlerinde üzerlerine düşen dikkat ve özen yükümlülüğünü yerine getirmemeleri ve özellikle, ticaret ortaklıklarında daima aktifte azalma bakımından zarar anlamını taşıyan bu çeşit rizikoların var olması, riski göze alma ve riske katlanmanın da ticari hayatın bir gereği ve temel kuralı olması, tüzel kişilerin söz konusu dolaylı sorumluluklarını rasyonelleştirmektedir.²⁶

Görüldüğü üzere, bu düşünceye sahip olanlar, maddi bir bünyeleri olmasa dahi, tüzel kişilerin kendilerini oluşturan gerçek kişilerden ayrı, müzakere sonucu oluşan ve toplu nitelikte bir iradeye sahip olduklarını, bu iradenin tüzel kişinin organları aracılığıyla dışa vurulup gerçekleştirildiğini, tüzel kişilerin ceza sorumluluğunu da kapsayacak biçimde dönüştürülebilirliğini, tüzel kişilerin nitelikleri ile bağdaşan ve önleyici özelliği baskın görünen bazı cezai müeyyidelere çarptırılacaklarını ve bu durumun Anayasada teminat altına alınmış bulunan suç ve cezaların kişiselliği ilkesine aykırı düşmeyeceğini savunmaktadırlar.²⁷

2. Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu Aleyhindeki Görüşler

Bu düşünceye sahip olanlar, suçun sadece gerçek kişiler tarafından işlenebileceğini, tüzel kişilerin suç işleyemeyeceklerini savunmaktadır. Bu düşüncesine dayanak olarak, suç işlemek için gerekli olan ayırt etme ve karar verme güçlerine ancak insanların sahip olduğu ileri sürülmektedir. Ceza sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için, suç teşkil eden fiili işleyen bir kimsenin suç kastının veya taksirinin bulunması, fiil ve fail arasında psikolojik bir bağ olması gerekmektedir. Hâlbuki tüzel kişilerde, böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü tüzel kişiler, insanların aksine, cezanın muhtevasını teşkil eden acı ve sıkıntıyı duymak ve

Hukuku Genel Hükümler, Cilt II-III, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1992, s. 35; Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Genel Kısım Cilt: II, Yeniden Gözden Geçirilmiş Onbirinci Bası, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1997, s. 446-447.

25 Şen, s. 138; Bıyıklı, Hasan, "Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu ve Türk Ceza Hukuku Sistemi," *Yargıtay Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, Ekim 1981, s. 506.

26 Bu düşünce doğrultusunda verilen Anayasa Mahkemesi kararları ve bu kararların değerlendirilmesi için bakınız; İzzet Özgenç, "Tüzel Kişinin Sorumluluk Ehliyeti-Anayasa Mahkemesi'nin Bir Kararı Üzerine Düşünceler," *Reha Poroy'a Armağan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1995, s. 319 vd.

27 Önder, s. 33-38; Yarsuvat, Duygun, "Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu," *Prof.Dr. Sahir Erman'a Armağan*, İstanbul: 1999, s. 889.

sezmek özelliğinden de yoksundurlar. Ayrıca, cezalardan birçoğunun tüzel kişiler hakkında uygulanması durumunda, böyle bir ceza tüzel kişinin sermayesini ilgilendireceği ve sermayede bir azalmaya yol açacağı için, tüzel kişi hakkında bu cezanın uygulanması işlenen suç ile hiçbir ilişkisi bulunmayan ortaklara da sirayet edecektir. Oysaki bu durum cezaların kişisel olması, sadece suçu işleyen kimseye uygulanması kuralına aykırı düşmektedir.²⁸ Bütün bu gerçeklerle, tüzel kişinin organlarının suç işlemesi durumunda ceza davasının sadece suçu işleyen, suç eylemi ile arasında psikik bağ bulunan kişiye karşı açılması ve yalnızca bu kişinin cezalandırılması gerektiği ileri sürülmektedir.

Bu düşünceyi paylaşanlar, ceza normunun emir kısmının sadece gerçek kişilere yönelmiş olduğu, zira suç teşkil eden olaya sebep olmaya sahip oldukları fizik ve psikik yetenekleri dolayısıyla, sadece gerçek kişilerin ehil olduklarını, bu sebeple, ceza normunu sadece gerçek kişilerin ihlal edip suçun faili olabileceklerini, buna karşılık farazi bir varlık olan tüzel kişilerin suç faili olamayacakları görüşündedir.²⁹ Bu anlayışa göre, sadece isnat yeteneğine sahip olan, bu şekilde hareket etmesi yüzünden ahlaken ayıpllanması mümkün olan kimseler işlenen suçun faili sayılabilirler. Tüzel kişiler için, bu durum söz konusu değildir. Görüldüğü üzere, bu düşünce, sadece insan olmak ve hayatta bulunmak koşullarını birlikte taşıyan kimselerin suç faili olabileceklerini savunmaktadırlar.

Bu düşüncede olanlar, çağdaş ceza hukukunun ve cezalandırma fonksiyonunun temelini oluşturan suçlu kişiliğini tüzel kişilerin taşımadığını, çünkü suçlu kişiliğini oluşturan devletin koyduğu normlara isyan etme ve bu konudaki istek ve idareyi açığa vurmanın ancak isnat yeteneği ve kusurluluğa sahip olabilen gerçek kişilerde bulunduğunu, bu nedenle de tüzel kişilerin suç faili olamayacakları ve cezai sorumluluğa tabi tutulamayacağını, aksine bir düşünce ve uygulamanın, cezaların şahsiliği ve her suçlunun kişiliğine uygun bir işleme tabi tutulması kuralına aykırı düşeceğini, buna karşılık kişinin ve hazinenin zararlarını güvence altına almak üzere, ekonomik ve mali suçlarda tüzel kişilerin organlarının işledikleri suçlardan dolayı, hukuki ve mali sorumluluklarının kabul edilebileceğini ve bu durumda tüzel kişilere idari nitelikte zabıta müeyyidelerinin uygulanabileceği görüşündedirler.³⁰

Yine sadece gerçek kişilerin kusur ve hareket yeteneklerine sahip oldukları, tüzel kişilerin ise, sadece temsilcileri aracılığıyla tasarrufta bulunabildikleri, organ durumundaki gerçek kişilerin hareketleri sebebiyle tüzel kişilerin cezalandırılmalarının mümkün olmadığı, cezada mevcut olan sosyal-ahlaki değerlerin de tüzel kişiler tarafından algılanamayacağı, organların açıkladığı irade dışında kendisine özgü bir iradesi bulunmayan tüzel kişi bakımından, kusur yeteneği ve cezanın kusurla orantılı olması kuralının aranmasının tutarsızlıklara yol açacağı,

28 Baha Kantar, *Ceza Hukuku*, Ankara: (y.y.) 1937, s. 121–123.

29 Özgenç, *Türk Ceza Kanunu*, s. 283, 720.

30 Dönmezer-Erman, s. 460–473.

buna karşılık günümüz toplumunda ve ekonomik düzeninde tüzel kişilere cezadan başka idari, inzibati ve mali nitelikte yaptırımlar uygulanmasının mümkün olduğu da belirtilmektedir.³¹

Özet olarak, tüzel kişilerin ceza sorumluluğunun bulunmadığını ileri süren düşünceler, tüzel kişilerin hukuki niteliği hakkındaki teorilerden olan farazilik teori-sinden hareket ederek, tüzel kişinin sadece bir kişi veya mal topluluğundan ibaret olduğunu, bir takım haklara sahip olup bazı borçların altına girse dahi, kendisine özgü bir iradesinin bulunmadığını, zaten yasaların tüzel kişinin organı sıfatıyla hareket eden gerçek kişilerin iradelerini tüzel kişinin iradesi olarak kabul ettiğini, gerçek bir irade olmayınca da kişilikten söz edilemeyeceğini, bağımsız irade ve kişi varlığının, ceza hukukundaki kusur yeteneğinin ve suçlu kişiliğinin temeli olduğunu, bu sebeplerle, bizzat tüzel kişinin suçun faili sayılmayacağını, ancak suçu işlemek konusunda iradesini kullanan organ gerçek kişilerin ceza hukuku bakımından sorumlu tutulabileceği kabul edilmektedir.³²

Ayrıca, suçun maddi unsurları arasında yer alan fiil ancak insandan kaynağını alan, insandan kaynaklanmasa dahi, insana izafe edilebilen bir fiil olabileceğinden, fiilin özünde bulunan yapma veya yapmama şeklindeki bir davranış ancak insan vücudunun bir faaliyeti şeklinde gerçekleşebilecek, iradenin harekete geçirici sınırlar üzerine etki etmesi ve bunların da kasları faaliyete geçirmesi ile yapılan bir davranış sonucunda iradenin ortaya çıkıp dış dünyaya yansıyabileceğinden, tüzel kişilerin hareket yeteneğinden de yoksun olduğu, zira tüzel kişilerin ancak organları aracılığıyla tasarrufta bulunabildikleri, ortaya çıkan fiilin de organları oluşturan gerçek kişilerin icrai ve ihmali davranışlarından ibaret bulunduğu aynı düşünce taraflarınca ifade edilmiştir. Öyleyse, suç teşkil eden eylemin psikik veya nedensel hiçbir şekilde bağlanmadığı tüzel kişinin ceza hukuku bakımından bu eylemden dolayı sorumlu tutulması, kişinin gerçekleşmesine hiçbir nedensel katkıda bulunmadığı, tamamen başkaları tarafından gerçekleştirilen bir fiilden dolayı sorumlu tutulması anlamına gelen başkasının fiilinden dolayı sorumluluğu ifade edecektir.³³

Ortaya çıkan bu durumun, ceza hukukunun temel ilkelerinden birisi olan ve Anayasanın 38'inci maddesinin altıncı fıkrası ile TCK'nın 20'nci maddesinde güven-ce altına alınan, ceza sorumluluğunun şahsiliği prensibine aykırı düşeceği açıktır. Ancak, toplumun korunması ve suçluluğun önlenmesi amacıyla, tüzel kişilere önlem niteliğinde mali ve idari yaptırımların uygulanması mümkündür. Kaldı ki, çoğu kez para cezası biçiminde uygulanan bu yaptırımlar tüzel kişilerin niteliklerine de aykırı düşmemektedir.³⁴

31 Önder, s. 35.

32 Dönmezer-Erman, s. 465–470.

33 Toroslu, s. 83.

34 Dönmezer-Erman, s. 472–473; Önder, s. 37–38.

3. Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğuna İlişkin Düzenlemeler

Türk hukuk sisteminde yer alan çeşitli yasalarda belirli bazı fiiller için tüzel kişilere cezai nitelikte müeyyidelerin uygulanacağı öngörülmüştür. Bankalar Kanunu, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Vergi Usul Kanunu, Grev ve Lokavt Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, Dernekler Kanunu gibi, tüzel kişileri ilgilendiren çeşitli yasalarda, tüzel kişilerin bu yasalara aykırı birtakım fiilleri işlemesi durumunda idari para cezası, müsadere veya kapatma gibi, tüzel kişilerin niteliklerine uygun yaptırımlara mahkûm edilmeleri öngörülmüş bulunmaktadır.³⁵

Önceki 765 sayılı TCK'da, tüzel kişilerin cezai sorumluluğunu düzenleyen bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu sebeple, tüzel kişilerin ceza hukuku bakımından sorumlu tutulup tutulmayacağı hususu doktrinde uzun süre tartışılmıştır. Bu tartışmalara bir son vermek ve tüzel kişilerin işledikleri suçlara karşı toplumu korumak amacıyla, 5237 sayılı TCK'da tüzel kişilerin ceza sorumluluğu düzenlenmiştir. 5237 sayılı TCK'nın 20 ve 60'ncı maddelerinde, tüzel kişilerin ceza sorumluluğu ve tüzel kişiler hakkında uygulanacak cezalar düzenlenmiş olup, ikinci kitap ikinci kısım onuncu bölümde yer alan malvarlığına karşı suçlara ilişkin bölümün sonunda yer alan 169'uncu maddede ise, bu bölümde yer alan suçlardan dolayı tüzel kişilerinde sorumlu tutulacakları belirtilmiştir.³⁶

5237 sayılı TCK'nın 60'ncü maddesinde, işlenen bir suç sebebiyle tüzel kişilere özgü üç ayrı güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Bunlar;

1. Faaliyet izninin iptali,³⁷
2. Eşya müsadere ve
3. Kazanç müsaderesidir.³⁸

Tüzel kişinin fiil ehliyeti mevcut değildir. MK'nın 48'inci maddesinde tüzel kişinin iradesinde bahsedilmekteyse de, burada kastedilen tüzel kişi adına açıklanmış ve tüzel kişi adına hukuki sonuç doğuran iradedir. Tüzel kişinin fiil ehliyeti olmadığına göre, kusur ehliyeti de yoktur. Zira kusur ehliyetine sahip olabilmek için öncelikle fiil ehliyetine sahip olmak gereklidir.³⁹

Mevcut düzenlemeler karşısında, tüzel kişilerin, sadece belirli koşulların varlığı

35 Örnek olarak bakınız; Vergi Usul Kanunu m. 8, 333.

36 Elbette, tüzel kişiler hakkında hükmedilecek yaptırımlara ilişkin düzenlemeler bunlarla sınırlı değildir. Türk Ceza Kanununun 140, 242 ve 246'ncü maddelerinde tüzel kişiler hakkında uygulanabilecek güvenlik tedbirleri yer almaktadır.

37 Faaliyet izninin iptali için; kasıtlı bir suçun işlenmiş olması, suçun tüzel kişinin organ veya temsilcisi sıfatını taşıyan kişilerin iştirakiyle işlenmiş olması ve bu kişiler hakkında işledikleri suç sebebiyle mahkûmiyet kararı verilmiş olması, suçun faaliyet izninin sağladığı yetki kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi ve suçun işlenmesi suretiyle tüzel kişi yararına bir kazanç elde edilmiş olması gerekmektedir (TCK m. 60/1).

38 Tüzel kişi hakkında müsadereye ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi için, suçun tüzel kişinin yararına işlenmesi gerekmektedir.

39 Özgenç, *Türk Ceza Kanunu*, s. 283.

durumunda ve yasanın ayrıca belirttiği bazı suçlar için idari yaptırımlara maruz kalacağı anlaşılmaktadır. Bu sorumluluk için, tüzel kişilerin organları veya temsilcileri olan gerçek kişilerin, yasanın açıkça tüzel kişiler tarafından da işlenebileceği belirttiği bir suçu tüzel kişi yararına işlemesi gerekmektedir. Bu durumda, suçu işleyen gerçek kişinin ceza sorumluluğunun yanı sıra, tüzel kişinin de idari para cezası, müsadere, faaliyetten men, fesih veya kapatma, adli nezaret altında faaliyet gösterme gibi güvenlik tedbirlerine mahkûm edilmesi söz konusu olacaktır.

Hemen belirtmek gerekir ki, idari para cezası ceza hukuku yaptırımı olan bir ceza değildir; idari makam tarafından karar verildiği için, bir idari yaptırımdır.⁴⁰ Ayrıca tüzel kişinin mahkûm olabilmesi, gerçek kişinin mahkûm olmasına bağlı tutulmuştur. Özellikle ekonomik suçluluğun önlenmesinde en etkili tedbir, tüzel kişilerin de, gerçek kişilerin yanı sıra, sorumlu tutulmasıdır.⁴¹

Sonuç

Tüzel kişilerin ceza sorumluluğu konusundaki görüş ve düşünceler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, toplumun korunması ve suçluluğun önlenmesi amacıyla dahi olsa, tüzel kişilerin ceza sorumluluğunun kabul edilemediği, ceza yasalarında tüzel kişilerin ceza sorumluluğuna yer verilmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sonucun aksine bir düzenleme mevcut sistem açısından ceza hukukunun temel bazı ilkelerine tümüyle aykırı düşebilecektir. Anayasada değişiklik yapılmadan kabul edilecek böyle bir düzenlemenin suç ve cezaların şahsiliği ilkesinin ihlali anlamına geleceği açıktır.

Her ne kadar, tüzel kişilerin kendilerine özgü bazı haklara sahip olabilmeleri ve bazı borçları yüklenebilmeleri çerçevesinde, özel hukuk açısından hak ve fiil ehliyetlerine sahip oldukları söylenebilirse de, bu durum onların ceza hukukundaki suç failliği ve ceza sorumluluk için aranan kusur ve hareket yeteneklerine de sahip oldukları anlamına gelmemektedir. Tüzel kişinin karar organlarının iradesini tüzel kişinin kendi iradesi olarak algılamak, sadece özel hukuk gerekleri açısından doğru sayılabilir. Ancak, suçlu kişiliğinin son derece önem taşıdığı, ceza normunu ihlal iradesinin varlığı halinde, kişiye son derece ağır müeyyidelerin uygulandığı, bireyin özgürlüğünden mahrum edildiği ve kişinin toplumda ceza mahkûmiyetinin olumsuz sosyolojik etkilerine maruz kaldığı ceza hukuku alanında, bir kişinin iradesini bir başka kişiye izafe etmek ve varsayımına dayanılarak, bu irade yüzünden, söz konusu tüzel kişiyi ceza müeyyidesine tabi tutmak, ceza hukukunun dayandığı bütün varsayımların reddedilmesi anlamına gelecektir.

Oysa böyle bir sonucun kabul edilebilir bir tarafı yoktur. Çünkü ceza hukuku bakımından, suçun maddi unsurunu oluşturan fiil, mutlaka bir insan davranışı ol-

40 *Ibid.*, s. 285.

41 Kabahatler bakımından ise, 5326 sayılı Kabahatler Kanununun “Organ veya temsilcinin davranışından dolayı sorumluluk” başlıklı 8’inci maddesi hükmünün de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

malıdır. Bu durumda, fiilin tüzel kişinin organları tarafından işlenmesine rağmen, tüzel kişinin de bu fiilden sorumlu tutulması, açıkça başkasının fiilinden dolayı sorumluluğun kabul edilmesi anlamına gelecektir. Böyle bir düzenleme ise, Anayasanın 38'inci maddesinin altıncı fıkrasına açıkça aykırı düşecektir. Ayrıca, yurarda üzerinde durulan, tüzel kişilerdeki antidemokratikleşmeye yönelik bünye değişikliği dikkate alındığında, hem suç kararını alan ve hem de suç teşkil eden fiili gerçekleştiren yürütme organının yanı sıra, tüzel kişiyi, bu konuda gerçek kişide mevcut olan iradeye rağmen, azmettirmeden dolayı cezalandırmak mantıklı açıdan da yanlış olacaktır. Kaldı ki, tüzel kişi hakkında hükmedilecek para cezasının ödenmemesi durumunda, söz konusu olabilecek hürriyeti bağlayıcı cezanın kime uygulanacağı da belirsizdir.

Yeni TCK sisteminde tüzel kişi hakkında, işlenen bir suç sebebiyle ceza yaptırımını uygulanamamaktadır. Diğer yandan, bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenen bir suç sebebiyle, niteliği ve amacı farklı olduğu için, tüzel kişiye de idari ara cezası verilebilecektir. Diğer yandan, Anayasanın konuyla ilgili maddesinde değişiklik yapılmadığı sürece, tüzel kişilerin ceza sorumluluğundan bahsetmek mümkün olmamaktadır.

Ancak, toplumun tüzel kişiler vasıtasıyla işlenen suçlardan korunması amacıyla, idari para cezası, faaliyetin geçici olarak durdurulması, kapatma gibi önleyici nitelik taşıyan idari ve mali yaptırımların tüzel kişiler hakkında uygulanmasında tereddüt edilmemesi gerekmektedir. Hatta öngörülen bu cezalardan, özellikle idari para ceza miktarının yüksek tutulması ve tüzel kişinin organlarının da bu cezalardan Türk Ticaret Kanununun 65'inci maddesinde belirtildiği şekilde müteselsilen sorumlu tutulması önem taşımaktadır. Tüzel kişi hakkında uygulanan bu yaptırımlar, suç ve cezaların şahsiliği ilkesine aykırı düşmediği gibi, bu yaptırımların uygulanması tehdidi tüzel kişi organlarını faaliyetlerinde hukuka uygun davranmaya sevk edecektir. Bu sayede, hem Anayasada yer alan temel bir güvence ve ceza hukukunun temel kavram ve ilkeleri göz ardı edilmemiş olacak, hem de tüzel kişiler vasıtasıyla toplum düzeninin bozulmasının önüne geçilmiş olacaktır.

Kaynakça

Artuk, Mehmet Emin-Ahmet Gökçen, A. Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: 2002.

Belgesay, Mustafa Reşit, *Ceza Hukuku Mesuliyeti (Prensipier ve Tatbikat)*, İstanbul Üniversitesi Fakülteler Matbaası, 1953.

Bıyıklı, Hasan, "Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu ve Türk Ceza Hukuku Sistemi," *Yargıtay Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, Ekim 1981.

Centel, Nur, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul: 2001.

Dönmezer, Sulhi-Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım Cilt*

II, Yeniden Gözden Geçirilmiş Onbirinci Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1997.

Dönmezer, Sulhi-Yenisey, Feridun, *Karşılaştırılmalı Türk Ceza Kanunu ve 1997 Tasarısı*, Gerekçeler, İstanbul: Alkım Yayınları, 1998.

Erman, Sahir, *Şirketler Ceza Hukuku (Ticari Ceza Hukuku VII)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, 1993.

Kantar, Baha, *Ceza Hukuku*, Ankara: (y.y.) 1937.

Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Cilt: II-III. Yenilenmiş 2. bası, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1992.

Özgenç, İzzet, “Tüzel Kişinin Sorumluluk Ehliyeti-Anayasa Mahkemesi’nin Bir Kararı Üzerine Düşünceler,” *Reha Poroy’a Armağan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1995.

-----, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)*, İkinci Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.

Özsunay, Ergun, *Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler-Tüzel Kişilerin Genel Teorisi-Dernekler-Vakıflar*, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:549, 1982.

Şen, Ersan, *Çevre Ceza Hukuku (Ceza Hukuku Açısından Sağlıklı ve Düzenli Bir Çevrede Yaşama Hakkı)*, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları No:140, 1994.

Toroslu, Nevzat, *Ceza Hukuku Dördüncü Baskı*, Ankara: Savaş Yayınevi, 1998.

Yarsuvat, Duygun, “Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu,” *Prof.Dr. Sahir Erman’a Armağan*, İstanbul: 1999.

Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Ankara: Seçkin Kitapevi, 1985.

Yücel, Yücel T., *Suç ve Anatomisi*, Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası, 1973.